

Philippe Noble

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus
Nijhoffprijs 1981

Philippe Noble (1949) studeerde klassieke talen, Frans en Nederlands in Parijs en Amsterdam en was onder meer maître de conférences bij de vakgroep Nederlands aan de Sorbonne, directeur van het Maison Descartes in Amsterdam, attaché culturel in Gent en hoofd van de culturele afdeling van de Franse ambassade in Den Haag en Wenen. Hij is directeur de collection van de reeks (vertaalde) 'Nederlandstalige literatuur' bij uitgeverij Actes Sud. Sinds 1980 vertaalde hij een zestigtal prozawerken van onder meer Multatuli, Du Perron, Mulisch, Nootboom, Arnon Grunberg, Oek de Jong, David Van Reybrouck, P.F. Thomése, Anne Frank en Etty Hillesum. Hij vertaalde o.a. poëzie van Miriam Van hee en Cees Nootboom. Een aantal van deze vertalingen (Anne Frank, Grunberg, Mulisch, Van Reybrouck) maakte hij in samenwerking met Isabelle Rosselin. Hij werd voor zijn vertaalwerk diverse malen onderscheiden, onder meer met de 'Prix des Phares du Nord' (2005).

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1981

Dames en heren,

Allereerst wil ik het bestuur van het Prins Bernhard Fonds en de jury van de Martinus Nijhoffprijs mijn oprechte dank betuigen voor de onderscheiding die mij vanavond verleend wordt. Hierop was ik geenszins voorbereid en ik kon dan ook mijn oren nog niet helemaal geloven bij het aanhoren van de vriendelijke woorden die daarnet over mijn vertaling uitgesproken werden. Maar voor een verrassing is men juist dubbel dankbaar.

Hierbij zou ik het eigenlijk het liefst willen laten, want het is zeker de kern van mijn boodschap van vanavond, en het beantwoordt ook volkomen aan mijn opvatting van een 'kort dankwoord'. De jury had echter in haar alwetendheid mijn onbekwaamheid in het houden van toespraken kennelijk ook voorzien, zodat ik enkele weken geleden een boekje toegezonden kreeg waarin de redevoeringen van de prijswinnaars van verleden jaar afgedrukt stonden. Hieraan kon ik dus een voorbeeld nemen, een faciliteit waarvan ik niet minder dankbaar gebruik maak. Hierbij heb ik menen op te merken dat het min of meer gebruikelijk is dat de laureaat iets vertelt van zijn gevoelens bij de aankondiging dat de prijs hem toegekend wordt, om daarna even uit te weiden over zijn werk als vertaler.

Mijn reactie kent u al: verrassing. Als men enigszins weet wat de Nijhoffprijs betekent, kan men zich zelfs in zijn stoutste dromen niet voorstellen dat men hem ooit zal krijgen, tenzij misschien op zijn zeventigste voor de vertaling van het hele oeuvre van Simon Vestdijk (of de geslaagde verfransing van de *Nederlandsche Historiën*, al is het laatste misschien meer iets voor de P.C. Hooftprijs).

Als men van de verbazing enigszins bijgekomen is, voelt men zich dan nogal bedrukt. Zo'n prijs legt immers verplichtingen op, voor zover hij bepaalde verwachtingen wekt. Het staat echter allerm minst vast, dat men zich ook bij latere vertalingen op het peil zal kunnen handhaven dat men eenmaal, misschien wel een beetje bij toeval, heeft bereikt.

Maar die gevoelens zijn noch erg bijzonder noch erg persoonlijk; vóór mij hebben waarschijnlijk tientallen mensen in gelijke omstandigheden ongeveer hetzelfde beleefd, en op vergelijkbare wijze verwoord. Men doet er goed aan zoiets voor ogen te houden, vooral wanneer men net vijfhonderd bladzijden heeft vertaald die één lofzang waren op (egotisme en) individualisme.

Over mijn vertalersloopbaan kan ik kort zijn, want die is er niet. Niet alleen is *Le Pays d'origine* mijn eerste gepubliceerde vertaling, het is ook mijn allereerste proeve op dit gebied. Ook heb ik nooit uit een andere taal vertaald dan uit het Nederlands, als ik tenminste de flinke porties Latijn en Grieks die ik elke week op school kreeg even buiten beschouwing laat. Aan dat huiswerk heb ik overigens geen slechte herinnering bewaard, maar het had ook wel anders kunnen uitpakken. Waarom ik *Het land van herkomst* koos hoef ik u zeker niet uit te leggen. Men zou zich veeleer kunnen afvragen waarom dit boek niet al eerder in het Frans werd

vertaald. Wel vragen de omstandigheden waaronder ik dit werk ondernam misschien om enige opheldering. Deze vertaling ontstond als opgave voor een diploma, laten we zeggen een soort doctorale scriptie.

Vijf jaar geleden gaf ik als beginnend leraar Frans en klassieke talen op een middelbare school even buiten Parijs. Dit werk viel me aanvankelijk enigszins tegen, zodat ik snel afleiding zocht in andere dingen.

Nog een paar jaar daarvoor had ik Nederlands geleerd, eerlijk gezegd meer als hobby dan als ‘serieuze’ studie. De tijd leek me nu gekomen om deze studie toch voort te zetten, en wel in de vorm van een soort doctorale scriptie.

Voor die scriptie had ik de keuze tussen zelf een verhandeling over een bepaald onderwerp schrijven, of iets vertalen. Nu hebt u zeker al begrepen dat ik niet zo graag iets zelf schrijf. Als ik tegenover een wit vel kom te zitten voel ik me door duizend angsten bevangen. Het fijne van vertalen is dat het werk al gedaan lijkt: alles wat van je verlangt wordt is om zo te zeggen andermans voetstappen te drukken. Iets erbij verzinnen hoeft niet, dacht ik toen, en dat was me een grote opluchting. Nu weet ik natuurlijk beter. Hierbij deed zich nog een merkwaardig verschijnsel voor: *Het land van herkomst* had ik toen al twee keer gelezen (ik was dan ook weg van dat boek), maar de moeilijkheidsgraad ervan, uit het oogpunt van het vertalen, onderkende ik geenszins. Als ik van te voren had kunnen vermoeden wat me te wachten stond was ik er waarschijnlijk ook niet aan begonnen, want ik behoor niet tot die mensen, die zichzelf graag een moeilijke taak opleggen, omdat ze het zogenaamd ‘een uitdaging’ vinden. Slechts één ding had ik voor: omdat ik toen niet in de eerste plaats aan publicering dacht had ik ook geen contract met een uitgever getekend, zodat ik me aan geen bepaalde termijn gebonden voelde.

Bij het vertalen heb ik geen wetenschappelijk verantwoorde werkwijze consequent toegepast. Het gebeurde allemaal onder het motto: maar eens proberen, en dan zien wat eruit komt. Mijn werk laat zich daarom nog het beste vergelijken met dat van een zondagsschilder. Ik vertaalde dan ook voornamelijk in het weekend en in de zomervakantie. Ik begon in de zomer ’75 en in het voorjaar ’77 was ik klaar met wat ik het klad zou noemen. Als vertaling deugde het niet: te ver van de tekst af, en met talloze onopgeloste problemen. Onmiddellijk daarop begon ik aan een grondige herziening, die op een tweede vertaling uitliep. Zelf kon ik toen moeilijk verder gaan, en zo stuurde ik aparte hoofdstukken ter lezing aan verschillende Nederlandse en Franse vrienden. De vaak harde kritiek die ik daarop te horen kreeg was mij van onschatbare waarde, niet alleen om bepaalde fouten recht te zetten, maar als richtsnoer voor mijn verdere werk. Ik ben blij dat de kans mij geboden wordt om die vrienden, waarvan een paar vanavond hier aanwezig zijn, nóg eens uitdrukkelijk te danken. Ze mogen zich met recht samen met mij ‘bekroond’ voelen. Ook verdient de uitgever, die het kennelijk niet vreemd vond, dat ik tot op de drukproeven nog allerlei passages omwerkte, een bijzonder dankwoord. Verder commentaar op dit punt zal ik u sparen: net als een oorspronkelijke tekst moet een vertaling voor zichzelf kunnen spreken, en als ze het niet doet, dan is ook voor de vertaler zwijgen geboden.

Naar de reactie op *Het land van herkomst* in Frankrijk was ik zelf erg benieuwd. Welnu, Du Perron kreeg een goede pers. Dit was me in zekere zin een

geruststelling, want al verbeeld ik me geen ogenblik dat ik tot deze goede ontvangst wezenlijk heb bijdragen, toch had ik zeker schuldgevoelens gekregen als men het boek had doodgezwegen, of afgekraakt. Dit is overigens tekenend voor de positie van de vertaler: alleen als zijn werk slecht is merkt men iets van zijn aanwezigheid. Daarom neem ik de prijs die mij vanavond toegekend wordt als een aanmoediging om bij latere vertalingen nog iets meer achter de schrijver te verdwijnen. Vertalen is in alle opzichten naar doorzichtigheid streven.

‘Bij latere vertalingen’: zo’n uitdrukking klinkt misschien erg optimistisch, in een recent artikel in de *NRC* opperde H. van Galen Last de mening dat *Het land van herkomst* veel ijs heeft gebroken voor de Nederlandse literatuur. Of het werkelijk zo is zal pas later blijken, maar het is ook wel mijn vurige hoop. Ik kan me dan ook geen betere manier indenken om van mijn dankbaarheid blijk te geven dan door ander Nederlands literair werk, zo mogelijk op enigszins leesbare wijze, te vertalen.